

19. Фурса С. Я. Нотаріат в Україні. Теорія і практика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Фурса С. Я., Фурса Є. І. К.: А.С.К., 2001. 975 с.
20. Фурса С. Я. Теоретичні основи нотаріального процесу в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.03. К., 2003. 40 с.
21. Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. Випуск 533. Правознавство. С. 44–48.
22. Дякович М. М. Нотаріальне право України: навч. посіб. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ. 2009. 683 с.
23. Радзівська Л. К. Нотаріат в Україні: навч. посіб. / Радзівська Л. К., Пасічник С. Г.; за відп. ред. Л. К. Радзівської. 2-е вид., стер. К.: Юрінком Інтер, 2000. 528 с.

УДК 347.965

ПАНЧЕНКО Н. Д.

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА У ДОСУДОВОМУ ВРЕГУЛЮВАННІ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПОРІВ

У статті розглядаються особливості правового статусу адвоката у досудовому врегулюванні адміністративних спорів. Проаналізовано адміністративно-правову регламентацію завдань та функцій адвоката у досудовому врегулюванні адміністративних спорів, серед яких виокремлено: здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у процесі судового розгляду справ адміністративної юрисдикції; здійснення представництва інтересів клієнта в адміністративному суді; сприяння здійсненню правосуддя, зокрема, забезпечення його повноти та об'єктивності; підтримка режиму законності та стану правопорядку; підвищення рівня правової культури та правосвідомості населення.

Ключові слова: примирення сторін, адміністративний спір, судовий розгляд справи, адвокат, адміністративне судочинство, адміністративний процес.

В статье рассматриваются особенности правового статуса адвоката в досудебном урегулировании административных споров. Проанализировано административно-правовую регламентацию задач и функций адвоката в досудебном урегулировании административных споров, среди которых выделены: осуществление защиты прав, свобод и законных интересов лиц в процессе судебного рассмотрения дел административной юрисдикции; осуществление представительства интересов клиента в административном суде; содействие осуществлению правосудия, обеспечения его полноты и объективности; поддержка режима законности и состояния правопорядка; повышение уровня правовой культуры и правосознания населения.

Ключевые слова: примирение сторон, административный спор, судебное разбирательство дела, адвокат, административное судопроизводство, административный процесс.

The article considers the peculiarities of the legal status of a lawyer in the pre-trial settlement of administrative disputes. The administrative and legal regulation of the tasks and functions of a lawyer in the pre-trial settlement of administrative disputes is analyzed, among which are: protection of the rights, freedoms and legitimate interests of persons in the process of judicial review of cases of administrative jurisdiction; representation of

the client's interests in the administrative court; promoting the administration of justice, in particular ensuring its completeness and objectivity; support for the rule of law and the rule of law; raising the level of legal culture and legal awareness of the population.

Key words: *conciliation of the parties, administrative dispute, court proceedings, lawyer, administrative proceedings, administrative proceedings.*

Актуальність теми. Підвищення громадянської активності серед українців, пошук діалогу між різними групами населення та між громадянами й органами влади, свідчать про пошук системних рішень для ефективної взаємодії при узгодженні різних бачень, експертних позицій задля ефективного просування реформ, а також для ефективного врегулювання спорів в найширшому контексті.

На сьогодні нормативно не визначеними залишаються питання участі ролі адвоката у процесі медіації. Вбачається, що роль адвоката у процесі медіації може зводитися до двох напрямів роботи. По-перше, він може бути представником сторони. По-друге, адвокат може виступати медіатором у разі отримання відповідної кваліфікації та документів, що дають дозвіл на зайняття діяльністю медіатора [1, с. 25].

Вказаній проблематиці присвячено наукові публікації таких вчених, як Т.А. Барабаш, В.М. Бевзенка, О.І. Безпалової, С.Г. Брателя, В.В. Галушка, І.П. Голосніченка, О.Ю. Дрозда, О.О. Кармази, В.В. Коваленка, В.К. Колпакова, О.В. Копана, І.О. Корецького, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастуха, В.В. Посполітака, Ю.Д. Притики, Д.В. Проценко, Р.А. Сербина, О.Г. Стрельченко, В.В. Тильчика, Г.Й. Ткач, Р.Ю. Ханік-Посполітак, І.В. Шруб та ін.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі аналізу досягнень юридичної науки, положень національного законодавства та правозастосовної практики, визначити та дослідити правовий статус адвоката у досудовому врегулюванні адміністративних спорів.

Виклад основного матеріалу. Правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві неодноразово ставав предметом наукового пошуку багатьох дослідників.

На завдання та функції адвоката в адміністративному процесі звертав увагу М.Ю. Єфіменко, здійснюючи їх розмежування в адміністративному процесі [2]. Автор до функцій адвоката в адміністративному процесі зараховує представницьку та консультативну (інформаційну) функції.

Досліджуючи правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві, Н.О. Чудик констатує, що адвокат є самостійним учасником адміністративного судочинства із власними завданнями, функціями та повноваженнями [3, с. 77-82].

М.М. Погребняк у статті, присвяченій деяким аспектам надання адвокатом правової допомоги в адміністративному судочинстві, зазначає, що правнича допомога адвоката в адміністративному судочинстві є одним з основних видів представництва. Моментом виникнення права на надання такої допомоги є залучення судом адвоката до участі у справі або вступ у справу адвоката [4, с. 97–98]. В іншій роботі, досліджуючи правовідносини представництва, автор підкреслює, що у правовому регулюванні інституту представництва в адміністративному процесі спостерігається недосконалість адміністративної процесуальної форми, яка пояснюється такими прогалинами законодавства: щодо процедури залучення; щодо кількості можливих представників і їх службового статусу; щодо забезпечення права на безпеку в процесуальному й матеріальному сенсі, адже не розроблено законодавчі процесуальні запобіжники для усунення ризиків і загроз охороні матеріальних та процесуальних прав представником свого довірителя/представленого тощо [5, с. 113].

Також варто наголосити, що на відміну від цивільного судочинства, представник, який бере участь в адміністративному процесі на основі договору, має диспозитивні права лише тоді, коли цими диспозитивними правами він спеціально наділений у виданій йому довіреності. Зазначене стосується права на вчинення таких дій: 1) відмовитися від адміністративного позову; 2) визнати адміністративний позов; 3) змінити адміністративний позов; 4) досягти примирення [6, с. 339].

Особливістю статусу представника, вповноваженого договором на представництво в адміністративному судочинстві, є те, що представник не є самостійним суб'єктом правових відносин. В даному випадку, представник виражає волю особи, чії права та законні інтереси він безпосередньо представляє. Якщо ж законні інтереси чи дії законного представника суперечать інтересам особи, яку він представляє, за рішенням відповідних органів державної влади представника замінюють. Акцентуємо увагу на тому, що законний представник в праві самостійно здійснювати процесуальні права та обов'язки особи, яку представляє [7 с. 84].

Якщо розглядати завдання адвоката як представника в адміністративному процесі, слід звернути увагу на праці Г. В. Борисова. Так, дослідник виділяє розширений перелік завдань при визначенні правового статусу адвоката:

- 1) досконале вивчення матеріалів адміністративних справ;
- 2) збирання додаткових відомостей щодо фактів, які можуть використовуватися як докази в адміністративному судовому процесі;
- 3) формування певної адвокатської позиції, яка дозволить побудувати успішний захист клієнта у справі;
- 4) здійснення прогнозування ходу справи та її вирішення;
- 5) підготовка необхідних процесуальних документів для адміністративної справи [8, с. 92-96].

Вважаємо за доцільне погодитись з думкою правників, які стверджують, що адвокат як представник в адміністративному процесі наділений більш широким колом прав щодо доказування та обов'язків, в порівнянні з іншими представниками [9, с. 118]. А отже, представника-адвоката наділено ширшим правовим статусом в адміністративному процесі, ніж інших представників, які діють на договірній основі.

Водночас, керуючись ст. 49, 51 та 53 Кодексу адміністративного судочинства, адвокат, як представник в адміністративному процесі, має право знати дату, місце та час проведення судового розгляду справи, в якій він є представником; безперешкодно знайомитися з матеріалами та документами справи; заявляти відводи чи клопотання; надавати суду усні чи письмові доводи, пояснення, докази, що стосуються адміністративної справи; висловлювати свою професійну думку стосовно питань, які виникли під час розгляду справи в адміністративному суді; подавати письмові зауваження до вчинення окремих процесуальних дій та оскаржувати судові рішення стосовно інтересів особи, яку представляє, а також має право користуватися всіма іншими правами згідно з Кодексом адміністративного судочинства України. Проте, слід зазначити, що реалізацію певних процесуальних прав представник може здійснити лише у випадку зазначення цього в договорі між представником та клієнтом. Прикладом цього винятку може стати відмова від адміністративного позову чи його визнання, заміна, передача повноважень іншому представнику тощо [10].

Основними нормативно-правовими актами, що регламентують адміністративно-процесуальний статус адвоката, є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і КАС України. У першому із них ані завдання, ані функції адвоката прямо не визначені.

Визначаючи завдання та функції адвоката у адміністративному процесі, вважається за доцільне корелюватись зі ст. 19 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якій перераховано такі види адвокатської діяльності: 1) надання правової інформації, консультацій і роз'яснень з правових питань, правовий супровід діяльності юридичних і фізичних осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, держави; 2) складення заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; 3) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами; 4) представництво інтересів фізичних і юридичних осіб, держави, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в іноземних, міжнародних судових органах, якщо інше не встановлено законодавством іноземних держав, статутними документами міжнародних судових органів та інших міжнародних організацій або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, та інші [11].

Враховуючи думки правників щодо завдань та функцій адвоката у юридичному процесі, в тому числі в адміністративному судочинстві, а також спираючись на норми Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», КАС України, а також на Правила адвокатської етики, вважаємо, що завданнями адвоката в адміністративному судочинстві є:

- 1) здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у процесі судового розгляду справ адміністративної юрисдикції. Вказане завдання є першочерговим, оскільки адміністративна справа у своїй основі завжди має певний конфлікт, тому адвокат повинен вжити усіх необхідних заходів (зрозуміло, що в межах та порядку, передбачених законодавством) для того, щоб забезпечити під час його вирішення непорушність прав та законних інтересів, а також відновлення тих із них, що вже були порушені та стали причиною виникнення зазначеного конфлікту. Звісно, захист свого клієнта – це одне з основних завдань адвоката у будь-якому процесі, однак в контексті адміністративного судочинства його значення посилюється тим, що пов'язане з протидією протизаконній поведінці та свавіллю з боку владних суб'єктів;

2) здійснення представництва інтересів клієнта в адміністративному суді. Так, КАС України передбачено, що сторона, а також третя особа в адміністративній справі можуть брати участь в адміністративному процесі особисто і (або) через представника [10];

3) сприяння здійсненню правосуддя, зокрема, забезпечення його повноти та об'єктивності;

4) підтримка режиму законності та стану правопорядку. Правосуддя – це справедливість у дії, і обов'язок адвоката – не тільки представляти та захищати інтереси свого клієнта, але й відстоювати справедливість, яку у демократичній, правовій державі уособлює законодавство. Таким чином, адвокат робить свій внесок у забезпечення режиму законності та підтримання правопорядку, які у нашій державі ґрунтуються на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [12];

5) підвищення рівня правової культури та правосвідомості населення [13, с. 156].

Головним обов'язком будь-якого представника в адміністративній справі, на нашу думку, є зобов'язання належно користуватися покладеними на них правами та неухильність виконання процесуальних обов'язків. Для представників-адвокатів даний обов'язок закріплений в ст. 49 Правил адвокатської етики [14].

Вважаємо за доцільне виділити дві категорії обов'язків представника – перед клієнтом та перед адміністративним судом. Серед обов'язків представника перед клієнтом в адміністративному процесі, в першу чергу, слід виділити дотримання правил професійної етики та присяги адвоката України, представник має діяти в інтересах клієнта. Також представник зобов'язаний на вимогу клієнта надати звіт щодо ходу справи та виконання договору про надання правової допомоги. Якщо в ході справи виникає конфлікт інтересів, представник має невідкладно повідомити про це клієнта.

В разі виникнення будь-яких несприятливих моментів для клієнта, представник зобов'язаний повідомити його. Також до обов'язків представника можна віднести наступне: підвищення професійного рівня, виконання рішень вищих органів, виконання будь-яких інших обов'язків, які передбачені законодавством чи договором про надання правової допомоги тощо [11]. При цьому, представник не може давати гарантій щодо вирішення адміністративної справи на користь клієнта чи навпаки, безпосередньо чи опосередковано давати надії щодо ходу вирішення справи, а також виникнення самого уявлення щодо можливості впливу представника на процес розгляду адміністративної справи.

Що ж до обов'язків перед судом, представник в адміністративному процесі має не лише захищати права та інтереси клієнта, а й дотримуватися принципів законності, чесності та порядності в своїй діяльності; поважати суд та інші сторони процесу; сприяти неупередженому ставленню, об'єктивності та повноті розгляду адміністративної справи тощо. Для адвокатів дані обов'язки закріплені в Правилах адвокатської етики, які при розгляді правового статусу адвоката в адміністративному процесі можна вважати збіркою вимог та обов'язків до адвоката в судовому процесі [15, с. 85].

Отже, в процесі нашого дослідження ми дійшли висновку, що адвокат може бути залучений до мирного врегулювання спору в адміністративному судочинстві в двох різних ролях: як представника інтересів учасника судового процесу або незалежного медіатора.

Висновки. Адвокат може сприяти примиренню і досягненню сторонами згоди. Але слід акцентувати увагу на тому, що адвокат, що представляє одну сторону, не може бути медіатором у цій справі. Вбачається що адвокат-медіатор не має права одночасно поєднувати медіацію з діяльністю з надання юридичних послуг одній зі сторін спору або третій особі з протилежними інтересами. Адвокат, який виступає представником сторони адміністративного судочинства, діє в інтересах однієї сторони і незалежно від мінливої ситуації по ходу судового розгляду не зможе взяти участь в якості посередника, але може бути ініціатором врегулювання спору в процедурі медіації із залученням незалежного посередника.

Важливим напрямом роботи адвокатів у сфері медіації є їх участь в якості представників учасників судового процесу з метою належного і фахового представництва інтересів з урахуванням загальних принципів чинного законодавства. Адвокати мають розглядатися як важливі суб'єкти медіації, завданням яких має стати задоволення інтересів кожної зі сторін, а не виключно боротьба за права та інтереси свого клієнта. У кінцевому результаті завданням усіх учасників є вирішення конфлікту на досудовій стадії та недопущення судового провадження.

Список використаних джерел:

1. Єфіменко М. Ю. Роль адвоката у процесі медіації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 13. Том 2. С. 25-27.
2. Єфіменко М.Ю. Завдання та функції адвоката в адміністративному процесі. *Форум права*. 2012. № 4. С. 343–348.
3. Чудик Н.О. Правовий статус адвоката в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 2. С. 77–82.
4. Погребняк М.М. Деякі процесуальні аспекти можливості та дійсності надання адвокатом правової допомоги в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 6. Том 2. С. 92–99.
5. Погребняк М.М. Особливості юридичної конструкції та суті правовідносин представництва в адміністративному судочинстві: компаративістський аспект. *Адміністративне право і процес*. 2018. № 2. С. 108–114.
6. Топор І.В. Процесуальний статус представника в адміністративному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 337-343.
7. Величко О.М. Представництво прав, свобод та інтересів громадян в адміністративному судочинстві : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т. «Львівська політехніка». Львів, 2018. 209 с.
8. Борисов Г. В. Завдання адвоката в адміністративному судочинстві. *Від громадянського суспільства – до правової держави* : тези доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (24 квіт. 2009 р.) / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків. 2009. С. 92-96.
9. Бичкова С. С., Чурпіта Г. В. Окремі аспекти участі адвоката у цивільному процесі України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. №9. С. 118-122.
10. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 лип. 2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/ed20200213>.
11. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
12. Конституція України від 26 червня 1996 року. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
13. Чудик Н. Участь адвоката в адміністративному процесі. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 4 (12). С. 153-158.
14. Правила адвокатської етики: затв. звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf.
15. Лисенко Ю.О. Представництво в адміністративному процесі: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.07 : Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя 2018. 213 с.